

DE VERBINDENDE BURGEMEESTER

De **coronacrisis** heeft eens te meer laten zien dat het stoere lokale bestuurders (lees: burgemeesters) zijn die in roerige tijden het verschil kunnen maken. Niet door een dogmatische invulling van het opperbevelhebberschap of door het verwijzen naar Haagse opdrachten waar de gemeente ook 'maar' volgend aan is. Het verschil wordt gemaakt door verbindend lokaal leiderschap dat uitgaat van een eigen moreel oordeel en samen met inwoners daarvoor ook verantwoordelijkheid neemt.

Tekst | Ira Helsloot en Astrid Scholtens

Foto | Arjan Westerduin

In onze huidige samenleving ligt polarisatie op de loer. Online, maar ook vanuit de regering, wordt maatschappelijk onrust en polarisatie bijna structureel aangejaagd. Het tegenwoordig routineus betitelen van het handelen van andersdenkenden door bewindspersonen als 'asociaal' past in dat beeld, maar evenzo het online activisme van extremisten aan beide zijden van de corona- of BLM-medaille. Daarbij moeten vertegenwoordigers van het openbaar bestuur altijd bedenken dat zij de (nood)macht hebben om anderen verplichtingen op te leggen. Daarom mag van hen meer verstandige terughoudendheid in woord en daad worden verwacht dan van de machtelozen die hun visie niet aan anderen kunnen opleggen.

Wat dan niet kan verbazen, is dat die polarisatie zich uit in demonstraties die met enige regelmaat uit de hand lopen. Een belangrijke factor bij dat uit de hand lopen is het mechanisme van 'actie = reactie': alleen al de massale aanwezigheid van bijvoorbeeld de ME werkt escalerend ondanks de goede bedoelingen van individuele politiefunctionarissen. Het beeld van uit de hand gelopen demonstraties draagt vervolgens zelf ook weer bij tot verdere polarisatie.

Specifiek voor alle polarisatie rondom corona komt uit onze gesprekken met burgemeesters van grotere en kleine gemeenten door het hele land

het beeld naar voren van een lokaal bestuur dat worstelt met de redelijkheid van Haagse noodregeling, die ook door het lokaal bestuur niet altijd wordt doorgrond. Bijvoorbeeld de beperkingen in de openbare buitenruimte, zoals het sluiten van terrassen, worden inhoudelijk niet begrepen door bestuurders die ook maurice.nl lezen. Bij de beperkingen voor het bijeenkomen van jeugdigen, hetzij in schoolverband hetzij privé, worden vraagtekens gezet vanuit proportionaliteit en/of handhaafbaarheid. Dit gebrek aan inhoudelijk begrip van de Haagse regels maakt dat lokale bestuurders veelal (moeten) terugvallen op 'het moet van Den Haag' en geen ruimte ervaren voor een eigen afweging. Lokaal bestuurders kunnen dan ook niet in gesprek met andersdenkenden tot een compromis komen zoals ze bij ander beleid meestal wel proberen te bereiken.

Gelukkig zijn er ook voorbeelden in de afgelopen corona-periode waar de fysieke verbindende aanwezigheid van burgemeesters tot depolarisatie en passende maatschappelijke zelfredzaamheid leidde.

Zo bleek het optreden van burgemeester Bruls in de Nijmeegse binnenstad tot tweemaal toe effectiever dan de inzet van een paar pelotons ME. De eerste situatie was de dreiging op ongeregelheden op 25 januari dit jaar vanwege oproepen

Ira Helsloot is hoogleraar besturen van veiligheid aan de Radboud Universiteit Nijmegen

op sociale media na de eerdere avondklokrellen in Eindhoven de dag eerder. Hier koos Bruls voor zichtbare aanwezigheid van hemzelf als burgemeester op het plein waar tot rellen was opgeroepen. De wijze waarop hij zelf in gesprek ging met groepjes jongeren is wat ons betreft een goed voorbeeld. Een kleine kanttekening is dat ook Bruls het noodzakelijk achtte om de Eindhovense relschoppers in de media als ‘tuig’ te betitelen; dat was nergens voor behulpzaam. De tweede situatie was na het door NEC gewonnen promotieduel tegen NAC op 23 mei jl. waarna een bescheiden volksfeest werd toegestaan. Het lijkt ons zeker dat inzet van de politie om de coronaregels af te dwingen tot dezelfde confrontatie had geleid als enkele dagen eerder na de halve-finalewedstrijd tussen NEC en Roda JC.

Burgemeester Welten van Haaksbergen bewerkstelligde eind september 2020 zonder een extra noodverordening of extra handhaving een vrijwillige lokale vorm van tijdelijke lockdown toen Haaksbergen even een top-besmettingslocatie in Nederland was. De burgemeester was transparant over het lopende onderzoek naar de oorzaken daarvoor en de nog afwezige resultaten. De burgemeester benoemde dat bij elk gemiddelde er uitslagen boven en onder het gemiddelde liggen zodat ‘dagkoersen’ niet alles zeggen maar wees wel op de eigen verantwoordelijkheid van eenieder voor het naleven van de maatregelen. De samenleving nam vervolgens ook haar verantwoordelijkheid. Zo legde de lokale voetbalclub, die een van de clusters van besmettingen was, zelf trainingen en wedstrijden tijdelijk stil.

Van bestuurders mag meer verstandige terughoudendheid in woord en daad worden verwacht dan van de machtelozen die hun visie niet aan anderen kunnen opleggen.

Na de inwerkingtreding van de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 (Twm) vanaf 1 december 2020 keerde de openbare orde bevoegdheden, die vanaf maart 2020 bij de voorzitters van de veiligheidsregio lagen, weer grotendeels terug bij het lokaal bestuur. Concreet betekende dit dat de lokale burgemeester binnen de kaders van de landelijke coronawetgeving, waaronder de 1,5 meter valt, weer over de toestemming voor evenementen ging. Als derde voorbeeld benoemen we in dit verband daarom de gang van zaken rondom het carbidschieten op oudejaarsavond in Twenterand. Ook hier was het probleem dat een jarenlange traditie, die hier nog sterker leefde dan elders, eigenlijk verboden zou moeten worden wat gegarandeerd tot spanningen en een handavingsprobleem zou leiden. Twenterand bestaat uit een aantal lintdorpen waar men veelal in de eigen achtertuin afsteekt, zodat waarneming en optreden lastig is. Burgemeester Broekhuizen besloot in goed overleg met de gemeenteraad tot een beleidslijn die het afsteken buiten toestond en in de communicatie vooral de nadruk legde op gezond verstand, in plaats van de dreiging met handhaving: “Ik vraag mensen om vooral hun gezonde verstand te gebruiken. Ga geen carbidschieten wanneer je dat nog nooit eerder hebt gedaan, hou het veilig en volg de coronamaatregelen die gelden tijdens deze lockdown.”

Het punt dat wij willen maken zal ondertussen duidelijk zijn: het lokaal bestuur heeft vooral waarde in het voorkomen en beheersen van polarisatie wanneer het durft te besturen (lees: zelf beslissingen durft te nemen) met het oog op de lokale omstandigheden (en dus in gesprek met de lokale samenleving). Verbindend leiderschap is daarbij veel sterker dan autoritair leiderschap. Verbindend leiderschap vergt echter veel meer bestuurlijke moed, omdat verbinding betekent dat je als persoon aanwezig moet zijn, het gesprek moet voeren en dus ook persoonlijke verantwoordelijkheid voor het waarmaken van de uitkomsten van het gesprek moet dragen. Autoritair leiderschap dat een beroep doet op externe macht (‘dat zijn nu eenmaal de regels uit Den Haag’) en op machtsmiddelen als BOA’s en politie is veel minder ingewikkeld en minder risicovol voor een mooie carrière in het openbaar bestuur. Lokale bestuurders worden overigens ook niet altijd geholpen door ambtenaren en adviesbureaus om die verbindende rol te pakken. Zo was een aanbeveling in de externe evaluatie van de avondklokrellen in Eindhoven om geen demonstraties meer toe te staan op een plein dat te glad is voor politiepaarden. ■

Astrid Scholtens is hoofd onderzoek bij Crisislab